

Giya a Salig Bangsamoro (Trust Bangsamoro) na aya mababaloy a rumor bulletin a Rooted in Trust Philippines' oman isaka pito gawii. Giya a Rooted in Trust na humanitarian response angkaya Internews sii dn sa intero a dunya a pkontra ko mga taro-tarowan sangkaya COVID-19. Sii sa Pilipinas na aya iran focus na giyangkai a Mindanao, aya mala na giya a Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao (BARMM).

Antonay di taroon o mga taw?

So mga bakuna na knaba mapiya, adn a pud a mga osaran iyan a knaba bolong ko COVID-19

Sa giyangkai a pamomolwan a edition na mbugan tano sa oras so mga taro-tarowan ko mga bakuna para ko COVID-19 ago oba tano makabugay sa mga information (kabar) a kinanglan tano an tano makontra a giyangkai a mga taro-tarowan.

Adn a miyamangisorat ago miyatimo tano a mga taro-tarowan sii ko kaluk o mga taw a knaba kon mapiya so bakuna a COVID-19. Mga taro-tarowan a so kon so bakuna sa COVID-19 sa giyangkai a pakatalingoma a ragon na kasabapan kon sa kapsakit o taw, a pud kon ae ko di mga pipiya a mga plano:

- “Adn a plano a so bakuna ko COVID-19 na ipaliogot ko langona taw sii ko 2021, na sii ko sanggibo (1,000) a kabakunaan na sapolo (10) kataw kiran na sasawgan sa paniyakit. So pangababakunaan na pakagdam sa side effects sii ko solda lima (5) ragon...” (Mama, 60+ e idad)
- “Sa giyangkai a masa imanto na delikado so kapakibakuna. Sa pud a ing ud na miyamatay so mga taw ron poon ko bakuna a COVID-19.” (Mama, 26-35 e idad) “So QR Code na siguradoon iyan a kabakunaan ka. Isa ini ko mga Luciferian Agenda a phupasa ko niyawa nga ko shaytan.” (Mama, 19-25 e idad)

So babago a mga kabar makapantag ko bakuna o COVID-19 na malo ruktano miyakabgay sa sa bagur a ma-solve giyangkai a pandemic- lagido sindao sii ko oriyen a malibuthung a girub. Ogaid, na adn a miyanga aadun a mga concern, mga kandowa-dowa, na knaba ini imanto bo. Sii ko miyangaipos a ragon na di mambo pangimbunar so mga taw ko mga bakuna. Madakul a kapakay a sabap ino madodowa-dowa so mga taw sii ko kapangimbunar iran ko bakuna a COVID-19, isa saya na so kagaan ko kambaal (development) ago so katpungi ron (trials). Kagya bago angkai a virus na di san dn khada so mga pamikiran a lagidaya.

Aya pirmi phukiiza na giyaya: Pinggagaan giyangkai a mga bakuna, safety mangaday aya? So kapagilaya ko kasi-safety na isa ko mga importante a pud ko kaptupung (trial) ko mga bakuna poon ko preclinical trials, a so bakuna na sii mona a ptupungan ko mga binatang (animals) na go pman sii ko mga taw poon sa Phase 1 taman sa 3. Ogaid na knaba oba roo dn aya phukapasad. So kasi-safety iyan na mo-monitor-un amayka mipamugay sii ko pipira ka grupo, na go pman ko kalangolangowan a taw. Na an makagaan so kaptupungi (trials) ron, na so mga scientist na malo siran miyag-overlap ko trials. Ogaid na knaba oba aya maana ini na knaba oba aya safety.

Adn a mga kaptupungi (trials) ron a phukadhukaan igira adn a mga concern para ko kasi-safety iyan, na go bo pman iphutaros mailay iran a so medical problems na knaba oba adn a koneksyon iyan ko bakuna a dimbaalan. Giya a publiko na mapakasarig a so safety na aya mona-pona a mapipikir o mga researchers ago itataros iran dn so kap-monitor-a iran on. Kataya so mga kinanglan a katokawan ko makapantag ko mga bakuna:

Antona so mga bakuna?

So mga bakuna na aya bo phakabugay sa kapakabagur ago maito e kapagarga a medical intervention o aya tano pagilayn na giya a pitaro angkaya World Health Organization (WHO). So mga bakuna na biological product a pimbaalan a ipmbugay ko mga taw an siran di mapud ko mga paniyakit a pakapatay. So mga okit a kapamolng lagido mga kabgay sa bolong na aya singanin iyan na bolongan so mga paniyakit a magugudam o mga taw, na so bakuna na sii pman ko kapag-prevent-a (kapakapananggila) iran on.

KATAWAN KA?

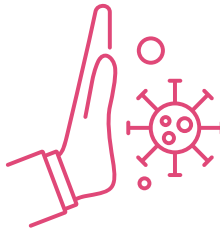
So mga bakuna na aya miyakapnas sa kadaklan a delikado ago pakapolang a mga paniyakit sii ko history tano a mga taw. Aloyn tano so bakuna sa smallpox inako ragon a 1796, a aya mona-pona a bakuna a mitagompia. Giya a WHO na pitaro iran a miyada dn so smallpox sii ko ragon a 1980. Imanto na adn a mga bakuna a kapakay tano makwa para ko masikun a dowapolo (20) a mga paniyakit a pakapolang lagido polio, measles (abas), mumps, diphtheria, tetanus, rabies, ago nganin san. Giya a mga bakuna na aya kiyasabapan ko kapakataros o mapiya a kapagoyagoyag o tlo (3) ka milyon a mga taw oman ragon.

Kabakunaan ka na so immune system ka na:

Kilalaan iyan so germ, lagido virus odi na bacteria

Pmbugay sa antibodies - mga protein a plinding ko mga paniyakit

Ptanodan iyan so sakit ago andamanaya e kaplindinga/kapum bolongi iyan on. So immune system ka na magaan a kapungguba odi na kaplindinga iyan ko paniyakit

Antonaa e covid-19 bakuna?

So bakuna ko Covid-19 na pakawgop ko kapakada a giyangkae a tiyoba o misawg ko epektib a kiptpngnon ago so mga maaadn a mga kapanggila a suwaan. "Datar oba adn a sindaw sii ko orian o songgir'b."

November 16: Sii ko ikasapolo ago nem gawii ko November, na giya Moderna na piyakalangkap iran a so bakuna ko Covid-19 na 94.5 % a kapakabulong iyan ko kiyatpingi ron ko ikatlo a phase o trials.

November 18: Sii ko ikasapolo ago walo gawii ko November, na giya Pfizer ago Germany's BioNTech na piyakalangkap iran a so bakuna iran na 95% a kapakabulong iyan , a mas mala ago mapiya ko paganay a kiyangalbek awn ka 90% badn. Ago pagusarn iran ine para ko mga emergency use authorization (EUA) a makapopoon sa US Food and Drug Administration (FDA).

November 23: Sii ko ikadowa polo ago tlo gawii ko November, na giya AstraZenecan a makipagogopa ko University of Oxford na piyakalangkap iran a so bakuna para ko Covid-19 na miyapakaito iyan so kapakaugalin o paniyakit sii ko average a 70.4%, a miyailay sii ko oras ko diyon di kapamambal e ko ikatlo a phase ko trial a inadn si sa inged a UK ago Brazil.

Giya mangaday angkae a bakuna mapiya ago pakabolong ko pagtaw?

Giya bakuna na pagukit imanto sa matas ago mathay a kangalbukawn ka para ko sigurado a ipakapiya ago pakabolong ko madakl a taw. Sangkae a ingud tano a Pilipinas na aya mala pagogop ron na angkae a opisina a Food and Drug Administration, isa ko mga kompanya a pagogop sa kapangilay sa mapiya kibgay o bakuna ko pagtaw. So kompanya a WHO aya mala na iptalo ron na World Health Organization na aya dn di mangilay ago di mamaganad sa kapakagaan odi na ipakapiya o bakuna sa langowan a taw.

Antonaa e kapaka ipiktibo ago ka ipiktibo o bakuna?

Vaccine Efficacy & Vaccine Effectiveness: So bakuna ipiktibo na pagusar an para pkisokob o pkatangka o anda e taman a kapasang ago kapaka ipiktibo o bakuna para makaiwas ko sakit lagid o COVID19 a sakit sa kapipiya o langun a plibutlibut.

O so bakuna na 95% a pakabulong, na pagusarn a ibarat na 100 a tpngan a mga participants sii ko a trial o bakuna, na 95 a pasiyente na di kaugalinan sa giya mitatalmba a paniyakit ago so 10 ron na kapakay akaugalinan a giya paniyakit a COVID-19.

Amay ko so bakuna na mipamgay ko madakl a taw sii sa donya na so mga papasang a scientist na pkwenta an iran so ka eepektib o bakuna siiko mabttad o katitho sii sa giyangkae a donya. So tithe a kawsaran k bakunapara sa donya ko ka eepektib iyan na matitho ko kapakalangkap ko kapakawgop obakuna sii ko kapananggila ko paniyakit sii ko kawyag uyag tano naba bo control, ka piyagresearch an.

Tona e masa a kapakay a makalangkap o bakuna?

So kiyawriyanon ko kinilangkap non o Pfizer-BioNtech ago Moderna sii ko look a November na migay sa bagr a so bakuna para ko Covid-19 na magpoon a kipamgan non sii ko 2021 ago so pd a bakuna si ko kontra sa giya paniyakit na kitunay iran ko kaepektib iyan.

So paganay a bukana a kapasad na kipamgay na mararani ko dow a dose a bakuna. Maana ko kakuwanga ko bulong na sawlan para matagambalay niyan so immunity nga para di ka kawgalinan a sakit. Sii ko mapiya a mapnggolawla, na sii ko oriyon o ulan ulan a July o di ko onaan o September 2021 na kadaklan ko mga taw na kiyabakuna-an. O so mga taw na di pndowa dow a bakunaan o kaaprob an so bakuna. O so gobyerno na ka organize iyan so kadistribute o bakuna na so bakuna na makapiya ago makabulong ko pakaantapan-on na so mga dimbabaalan sa bulong na na makapambal sa bukana sii ko pinaka madilapt-on na so madakl a taw na panginam sa magaga iran.

Kagaga skanyan pamasaan?

Ko kasigurado ah ko langon a epektib a bakuna na mipamgay ko langon equally sii sa koliling a donya, a naba iilaya so pakapoon iyan ago so kagaga o ingud ko kapamasaa iran ko bakuna. Pagadnen so bakuna para ko langowan odi na COVAX.

Giya COVAX na aya antap iyan na siiko kapagadress iran ko mga ala a balawla sii sa donya ko ka access awn o kalangolangowan lagid o bakuna para ko Covid-19. Giya COVAX na pimbaalan para di maako a gobyerno ko bakuna a Covid 19 ago an iran mafocus so paganay a bakunaan.

Miyakamoayan sa COVAX a langon o miyamang ped a mga engud ped own a pilipinas sa bapiya tunai ukit a kawyagan nun na dapat na aden a mereprepeng a kapaka access ko mga bakuna amay ko mapasad. Aya antap ron na para maaden so 2 bilyong dosis a kaosar sii ko kakapasad a 2021 na dapat na toon para malinding ko peligro so mga tao. Nagu so mga frontliners ko kapsiyapa eran ko mga ginawa eran. So mga kawasa engud a myangped sa COVAX na bgay sa pondo sii ko kapamasa sa bakuna poon ko budge t o mga engud eran nagu mikipagugupa ko 92 a mga pobre a engud.

COVAX na ompomgan a tlo: GAVI – the Vaccine Alliance, the Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI), and the World Health Organization (WHO)

How some of the Covid-19 vaccines compare

Company	Type	Doses	How effective*	Storage	Cost per dose
Oxford Uni-AstraZeneca	Viral vector (genetically modified virus)	x2	62-90%	Regular fridge temperature	£3 (\$4)
Moderna	RNA (part of virus genetic code)	x2	95%	-20C up to 6 months	£25 (\$33)
Pfizer-BioNTech	RNA	x2	95%	-70C	£15 (\$20)
Gamaleya (Sputnik V)	Viral vector	x2	92%	Regular fridge temperature (in dry form)	£7.50 (\$10)

*preliminary phase three results, not yet peer-reviewed

Source: Respective companies, WHO

A suporta kiran a makaokit sa mga bolonter a donation a pammgayan para masigurado a kibgay kiran piya piya so mga bakuna.

Samanaya na pitopolo-ago-num a middle-income ago high-income a mga countries e miyaka-signed up ron, amakaaayon a so COVAX e pagusarn para plobaan sa okit so COVID-19 vaccines para ko mga pagtao iran. Para puman ko mangaiito e income a mga countries (lower-income) a di phakagaga mamas sangkai a mga vaccines, ago so mga pud a higher-income ogayd na self-financing a mga countries a da ba iran mga deals sa mga dimbabaal sa vaccines na so COVAX bo e okit para makakuwa siran sa COVID-19 vaccines.

O aden a ped a kabaya iyu katukawan na mapakay a bantay odi na pamakinega kanu sa:

SINDAW RANAW
The Coalition of Moro Youth Movement
FB: [CMYM Online News](#)

S'BANG KA MARAWI
FB live: Monday to Friday
6:30 – 7:30 PM

SALIG BANGSARADIO
[Soundcloud](#)
[Spotify](#)

COVID-19 Vaccine: Aya mambebetad iyan sa Pilipinas

Gya Pilipinas na lalayun siran dimikinduluna siiko mga kompanya a dimbabaal sa bakuna para makakuwa tanu sa limapolo taman sa nempolo (50-60) ka milyon a kadakel a dosis siiko paganay a tlo ulan a ragon a 2021. Gya government tano na di mikipagugupa sa China's Sinovac Biotech and Russia's Gamelaya Research Institute para masigurado a su antap tano na makowa tano. Sa kadakel a kompanya a di tanu di mindolona na aya ipakala o pag-asa tanu a makuwa su masisinganin tanu a limapolo taman sa nempolo (50-60) ka milyon a kadakel a dosis a target tanu sa gya kawma a January taman sa March 2021.

Aden a 2.6 milyon a dosis a bakuna sa COVID 19 a makapopoon sa AstraZeneca sa inged a United Kingdom a mya seguridad a government a kyaugupan run mambu o mga private sector, maana na sasanaan oto a kiuma sa May odi na June sa gya kawma a bago a ragon. Su bagi oto na pagusaren a government na su isa pman a bagi iyan na su mga private a kompanya saya sa inged tanu e pagusarun.

ANTONAA E MATATAGO KO ASTRAZENECA?

So AstraZeneca na adna matatatago ron a weakened version o kalilid a cold virus a pakaipekto ko mga Amo a Chimpanzee's pero su manosya na knaba run pakakuwa sa sakit. Kagya so mga scientists na adna iniuman iran a generic code ko spike protein a makapopoon sa gya new coronavirus a baloy a modified virus. Igira a su cells ko sold o lawas na mabatya iyan so DNA, na pagusarun iya uto para makambaal sa kopya o spike protein. Ka giyaya a maito a piraso o corona virus, knaba pkasabapan sa impeksyon odi na ikasakit o manosiya ka pamangdawm iyan so lawas tano a makilala agu kaatowan iyan so mga pakatalingoma impeksyon sa lawas.

INU ASTRAZENECA?

Kapakay sa langun a edad
Pagato sa mayaw
Pyamangbaalan locally
Maito e arga
Malbod a kapkisawg iyan ko health system

Gya gobierno tano na aya antap iran na kabakunaan so nempolo taman sa pitopolo ka porsento (60-70%) o population tano para ma achieve so ka ka immune o madakel a taw ago a so kadaklan a rektanu na kasiyap sa gya sakit. Aya a paganay a b'gaan na so mga front liners (so mga health workers, government workers a maaped sa kapangungugup, su mga vulnerable group lagid o mga loks, indigent filipinos agu uniformed personnel lagid o police agu military.

The National COVID-19 Vaccine Roadmap

COVID-19 Vaccine: Su mga kalilid a mga pakaisa

1. Bako pakakowa sa COVID-19 sii ko Bakuna?

Da ko mga bakuna a di pamangbaalan a pagusar sa uyag uyag a virus a kasabapan sa kakuwaan o taw sa COVID-19. Aya antap a gyaya a bakuna na pamangdawm niyan so lawas tano a makilala agu katowan iyan so virus a pkasabapan sa COVID-19. Igira na gyaya a okit o bakuna na mapakay a kasabapan ko mga tanda o virus a lagid o mayaw, pero normal oto a epekto kagya gito e kapakabagura niyan ko immunity o lawas tano. [Facts about COVID-19 Vaccines \(cdc.gov\)](#).

2. Bako ka positive sa COVID-19 tests o paki bakuna ako?

So COVID-19 test na aya pagusarn para matendo opama ko aden a kapapantagan a mapapadalem rka a COVID-19. So kapakibakunang ka na knaba kasabapan sa ka kha positive ka sa test lagid sii ko viral testing. O gaid na mapakay a makabgag sa positibo a resulta ko antibody test sabap sa so bakuna na aya punggalbuken iyan na maka liyu sa antibodies so lawas tano para kaatowan su mga pamakabinasa a virus. [Facts about COVID-19 Vaccines \(cdc.gov\)](#).

3. Opama ka aden den a bakuna na ba aya maana oto na ka immune den su kadakelen rektanu, na gya COVID-19 na kada dn ago kasoy tanu dn ko normal tanu?

Da pen a ebidensya oba su ped a myanga u-una a bakuna sa ped a sakit na oba pakaugop a dika makasagap sa COVID-19.

4. Ba su ped a bakuna na pakaugop a di ako makasagap sa COVID-19?

Da pen a ebidensya oba su ped a myanga u-una a bakuna sa ped a sakit na oba pakaugop a dika makasagap sa COVID-19. [Coronavirus disease \(COVID-19\): Vaccines \(who.int\)](#).

5. O miki bakuna ako na kailangan na sumulut ako parin sa mask? Ago sunod ako pen sa Physical Distancing?

Oway, kagya a mejo mati su ka kha bakuna ko langun a taw. Ago, taman sa di masigurado o gumyana su bakuna ko kadakelan na kailangan tanu parin itaros su kapsulot sa mask, kapsunod tanu sa physical distancing, di kapangunab sa lima ago kapagiwas tanu sa mga darpa a madakel a taw run a aden a mipag close contact kawn. [COVID-19 Vaccine: What You Need to Know | Johns Hopkins Medicine](#)

We welcome your feedback, questions, and suggestions to help local media produce reliable and accurate reporting on COVID-19. Please contact: **Kia Obang, Data Analyst** (kobang@internews.org) or **Paola Mikaela Alpay, Information Manager** (palpay@internews.org)